

Rad sa bazama podataka na programskom jeziku Java

Osnovni koncepti

dr Vladimir Ivančević

Marija Kukić

Marko Vještica

Nikola Todorović

- Uvući u *eclipse JDBC_Concepts* java projekat
- U *ConnectionParams* klasi izmeniti parametre konekcije, pogledati kako se oni koriste u *ConnectionUtil_Basic* klasi

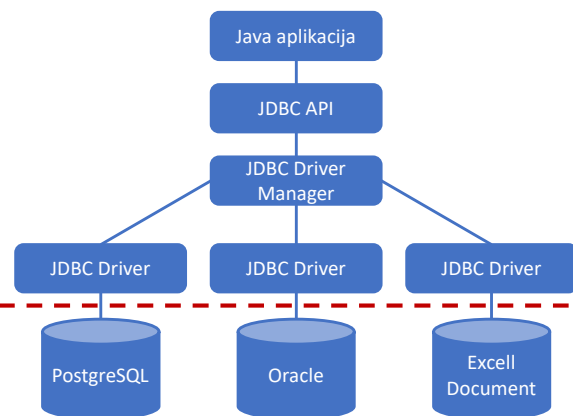
JDBC API

- Java Database Connectivity (JDBC) API
 - Java API (*application programming interface*) za povezivanje programa napisanih na Java programskom jeziku i velikog broja sistema za upravljanje bazama podataka i drugih vrsta izvora podataka.
 - Industrijski **standard** koji obezbeđuje povezivanje koje ne zavisi od korišćenog sistema za upravljanje bazama podataka (*database-independent*).
 - Definisan od strane *Sun Microsystems* (kreatori Java programskog jezika).
 - Dozvoljava proizvođačima SUBP-ova da implementiraju i naslede standard u okviru svojih implementacija **JDBC drajvera**.
 - Celokupan podsistem je definisan u standardnom paketu *java.sql*.
 - Zadaci JDBC-a:
 1. uspostavljanje konekcije sa bazom podataka,
 2. kreiranje i izvršavanje SQL naredbi,
 3. procesiranje rezultata.

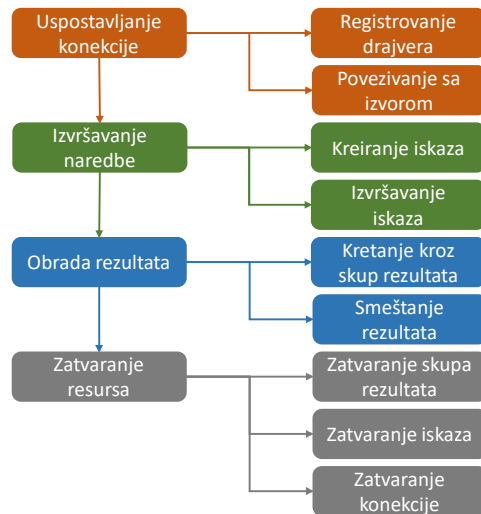
Kako bi se mogao koristiti, *ojdbc6.jar* je dodat u *build path* projekta

JDBC - arhitektura

- **JDBC DriverManager** – komponenta koja upravlja drajverima za različite izvore podataka.
 - Osigurava da se za svaki izvor podataka koristi odgovarajući drajver.
- **JDBC Driver** – komponenta koja omogućava uspostavljanje konekcije sa različitim izvorima podataka.
 - Drajveri implementiraju protokol za prenos podataka između aplikacije i izvora podataka.
 - Za svaki zaseban izvor podataka mora postojati drajver.
- Ovakva arhitektura omogućava razvoj programa nezavisan od pozadinskog izvora podataka (**database-independent**).
 - U slučaju potrebe, moguće je samo zameniti izvor podataka, a da implementacija ostane ista (**hot swapping**).

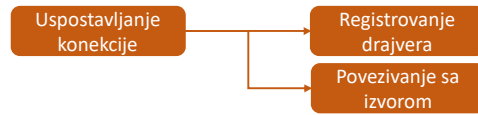
JDBC API – tok izvršavanja naredbe

JDBC - Elementi

- JDBC API elementi pomoću kojih se realizuje izvršavanje naredbi (klase i interfejsi):
 - *DriverManager*
 - *Connection*
 - *Statement*
 - *PreparedStatement*
 - *CallableStatement*
 - *ResultSet*
 - *ResultSetMetaData*
 - *DatabaseMetaData*
 - *SQLException*

JDBC API – uspostavljanje konekcije

JDBC API – uspostavljanje konekcije

- Pozivom sledeće metode kreiramo i registrujemo objekat specificirane drajver klase:

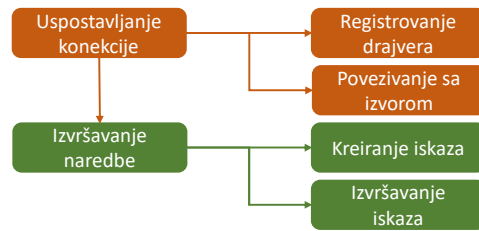
```
Class.forName("oracle.jdbc.driver.OracleDriver").newInstance();
```

- Pozivom sledeće metode specificiramo *DriverManager*-u da pokuša da kreira konekciju na zadati URL, korišćenjem prethodno registrovanog drajvera:

```
Connection connection = DriverManager.getConnection(CONNECTION_STRING,  
                                                    USERNAME,  
                                                    PASSWORD);
```

- Pomoću konekcionog stringa specificiramo koji drajver bi trebalo koristiti, kao i parametre konekcije za SUBP koji koristimo:
 - Konekcion string za rad na lokalnoj mašini: *"jdbc:oracle:thin:@localhost:1521:xe"*
 - Drajver koji se koristi, IP adresa, port i naziv baze sa kojom se povezujemo
 - Konekcion string za rad u učionici: *"jdbc:oracle:thin:@192.168.0.102:1522:db2016"*
- **Uspostavljene konekcije predstavljaju resurs koji se na kraju rukovanja mora zatvoriti!**

JDBC API – izvršavanja naredbe

JDBC API – izvršavanje naredbe

- Izvršavanje naredbe se sastoji iz dva koraka:
 - kreiranje iskaza:
 - pomoću konekcije kreiraju se objekti klasa koje implementiraju sledeće interfejse:
 - *Statement* – koristi se za kreiranje osnovnih iskaza,
 - *PreparedStatement* – koristi se za kreiranje parametrizovanih iskaza,
 - *CallableStatement* – koristi se za kreiranje iskaza kojima se pozivaju uskladištene procedure i funkcije.
 - izvršavanje iskaza:
 - poziv odgovarajućeg oblika metode za izvršavanje:
 - *execute()*,
 - *executeQuery()*,
 - *executeUpdate()*.

JDBC API – interfejs *Statement*

- Osnovni interfejs za kreiranje i izvršavanje iskaza.
- Objekti klase koja implementira interfejs *Statement* kreiraju se pomoću *connection.createStatement()* metode.
- Može se koristiti za osnovne upite:
 - primeri - *Example01_Query* i *Example02_QueryElegant*;
 - iskazi za upite se izvršavaju pozivom *statement.executeQuery()* metode.
- Ne podržava direktnu parametrizaciju upita:
 - parametrizacija se može izvršiti konkatencijom stringova;
 - primer – *Example03_QueryWithParams*.
- Može se koristiti i za DDL i DML naredbe:
 - primer – *Example04_DDL_DML_QL*;
 - DDL iskazi se izvršavaju pozivom *statement.execute()* metode;
 - DML iskazi se izvršavaju pozivom *statement.executeUpdate()* metode.

Example01_Query

- Veliki deo koda prokomentaran, proći kroz primer
- Svi resursi se **moraju** zatvoriti, zbog toga imamo glomazan *finally* blok

Example02_QueryElegant

- Na elegantniji način izvršavamo *sql* naredbu
 - Kreiranje konekcije izmešteno u *ConnectionUtil_Basic* klasu
 - Inicijalizuje konekciju i vraća je
 - Implementira *Closeable* interfejs, čime je omogućeno automatsko zatvaranje konekcije pomoću *try-with-resource* bloka
 - To podrazumeva definisanje *close()* metode koja će biti automatski pozvana nad resursom
 - Umesto ručnog zatvaranja resursa, koristimo *try-with-resource* blok

Example03_QueryWithParams

- Primer kako se može vršiti parametrizacija upita; napomena - ovo nije nešto što bi trebalo da se radi na ovakav način.
- Primer provere da li je izvršavanje vratilo neki rezultat
 - Ukoliko jeste, kursor će pokazivati iza prvog rezultata (o tome više kasnije)

Example04_DDL_DML_QL

- Kompletan primer korišćenja *Statement* interfejsa, gde ima primer i za DDL, i za DML i za QL
- Krenuti od globalne promenljive i mejna, pa redom sve funkcije...

Zadatak za vežbu

- Koristeći JDBC API, napisati program koji će izlistati mbr, ime, prez radnika koji rade na projektu sa šifrom 10, a ne rade na projektu sa šifrom 30.
 - Kreirati novu konekciju koristeći interfejs *DriverManager*;
 - Za realizaciju upita koristiti interfejs *Statement*.

Samo u ovom zadatku eksplicitno kreiranje konekcije, kasnije se može koristiti i postojeći *util*

SQLInjection napad

- *SQLInjection* (*SQLi*) je vrsta injekcionog softverskog napada u okviru kog se maliciozan kod „injektuje“ u string SQL naredbe.
- Kada se ovakva SQL naredba prosledi SUBP-u na parsiranje i izvršavanje, može izazvati neprevideno izvršavanje naredbe sa potencijalno katastrofalnim posledicama.
 - Može izazvati curenje „osetljivih“ podataka, modifikaciju podataka, izvršavanje administratorskih naredbi nad bazom podataka, a u nekim slučajevima čak i izdavanje naredbi operativnom sistemu na kom je SUBP pokrenut.
- Jedan od najčešće izvođenih napada!
- Predstavlja zloupotrebu bezbednostih manjkavosti programa – neophodno je iz programa ukloniti bezbednosne propuste.

Interfejs *Statement* i *SQLi* napad

- Konkatencija stringova radi parametrizacije upita predstavlja veliki potencijalni bezbednosni propust.
 - Podaci koje korisnik treba da unese mogu sadržati maliciozan kod!
 - Primer - *Example05_SQLInjection*.
- Da bi se ovakve situacije izbegle, neophodno je izvršiti „sanaciju“ korisničkog unosa – uklanjanje potencijalno opasnih karaktera iz korisnički unetog teksta.
 - Primer – uklanjanje svih „“ i „;“ karaktera iz korisnički unetog teksta.
- Interfejs *PreparedStatement* podržava automatsku sanitizaciju vrednosti parametara!
- **Kad god se vrši parametrizacija upita, koristiti interfejs *PreparedStatement*!**

Example05_SQLInjection

- Primer u kom se kreira tabela users, nad kojom se potom vrše parametrizovani upiti
- Očekivano ponašanje:
 - Kada korisnik unese validan *uname* i *pass*, iz baze se povuku podaci o njemu
 - Kada korisnik unese pogrešan *uname/pass*, dobije poruku o grešci
 - Program se ovako i ponaša u normalnim okolnostima
- Problem koji nastaje:
 - Injektuje se vrednost koja je uvek tačna (*generateQuery* naredba ima komentar u kom se nalazi takva vrednost)
 - Uneti ' or 1='1 za *uname* i *pass*

JDBC API – interfejs *PreparedStatement*

- Izvršavanje upita u okviru većine SUBP-ova podrazumeva prolazak kroz sledeće korake:
 1. parsiranje SQL upita,
 2. kompajliranje SQL upita,
 3. planiranje i optimizaciju načina za dobavljanje rezultata,
 4. izvršavanje optimizovanog upita i vraćanje rezultata.
- Korišćenje interfejsa *Statement* podrazumeva da se za svako izvršavanje prolazi kroz sva četiri koraka.
- Korišćenje interfejsa *PreparedStatement* podrazumeva jedan prolazak.
 - Kroz prva tri koraka – prilikom kreiranja objekta klase koja implementira interfejs *PreparedStatement*
 - **Svako izvršavanje naredbe se svodi na izvršavanje 4. koraka**, uz opciono prosleđivanje vrednosti za parametre.
 - Značajno efikasnije prilikom ponovnog korišćenja istog objekta – **vrlo pogodno za parametrizaciju**.

JDBC API – interfejs *PreparedStatement*

- Specificiranje parametara:
 - mesto u upitu na koje bi trebalo da dođe konkretna vrednost označava se karakterom „?”.
- Postavljanje vrednosti parametara:
 - za postavljanje konkretne vrednosti na mesto parametra koriste se metode oblika *setX(int parameterIndex, X value)*:
 - *parameterIndex* – indeks parametra u upitu:
 - zavisi od redosleda karaktera „?” u upitu;
 - indeksiranje kreće od 1;
 - *X* – predstavlja tip podatka za koji se postavlja vrednost;
 - *value* – vrednost koja se postavlja za parametar.
 - Često korišćene metode:
 - *setString(...)*,
 - *setInt(...)*,
 - *setFloat(...)*,
 - *setDate(...)*,
 - *setBoolean(...)*,
 - *setNull(...)*...

JDBC API – interfejs *PreparedStatement*

- Objekti klase koja implementira interfejs *PreparedStatement* kreiraju se pomoću *connection.prepareStatement(String statement)* metode.
- Može se koristiti za osnovne upite:
 - primer: - *Example01_Query*;
 - iskazi za upite se izvršavaju pozivom *.executeQuery()* metode.
- Parametrizacija je **direktno podržana**:
 - neophodno izvršiti specificiranje parametara prilikom kreiranja naredbe;
 - neophodno izvršiti postavljanje vrednosti parametara pre izvršavanja naredbe;
 - primeri – *Example02_QueryWithParams*, *Example03_SQLInjection*.
- Može se koristiti i za DDL i DML naredbe:
 - primer – *Example04_DDL_DML_QL*;
 - DDL iskazi se izvršavaju pozivom *.execute()* metode;
 - DML iskazi se izvršavaju pozivom *.executeUpdate()* metode.

Example01_Query

- Prost upit

Example02_QueryWithParams

- Primer kako se može vršiti parametrizacija upita;
- Jednom kreiramo *preparedStatement* objekat, a potom ga više puta koristimo - optimizacija

Example03_SQLInjection

- Isti primer kao malopre za SQLi, neka sada pokušaju da unesu problematičnu vrednost

Example04_DDL_DML_QL

- Kompletan primer korišćenja *PreparedStatement* interfejsa, gde imaju primer i za DDL, i za DML i za QL
- Krenuti od globalne promenljive i mejna, pa redom sve funkcije...

Zadatak za vežbu

- Koristeći JDBC API, napisati program koji će za unete spr i brc vrednosti izlistati broj radnika koji na zadatom projektu rade više od zadatog broja sati.
 - Za realizaciju upita koristiti interfejs *PreparedStatement*.

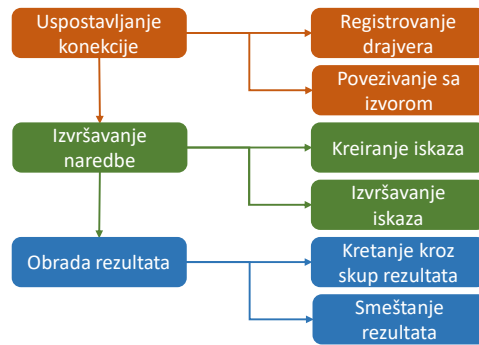
JDBC API – *Callable statement*

- Objekti klase koja implementira interfejs *CallableStatement* koriste se za izvršavanje uskladištenih procedura i funkcija.
- Kreiraju se pomoću *connection.prepareCall(String statement)* metode.
 - Primer: *Example01_ExecuteFunction*
 - Pre izvršavanja neophodno kreirati odgovarajuću uskladištenu funkciju:
 - *Example01_SelectProjekatFunction.sql*;
 - iskazi za upite se izvršavaju pozivom *.execute()* metode, dok se vrednosti izlaznih parametara preuzimaju pozivom *.getObject(int parameterIndex)*.
- Registrovanje izlaznih parametara:
 - Za registrovanje izlaznih parametara, preko kojih će biti vraćena vrednost iz procedure ili funkcije, koriste se metode oblika:
 - *registerOutParameter(int parameterIndex, int sqlType)*:
 - *parameterIndex* – indeks parametra u upitu:
 - zavisi od redosleda karaktera „?” u upitu;
 - indeksiranje kreće od 1;
 - *sqlType* – predstavlja tip parametra.

Example01_ExecuteFunction

- Slajd u potpunosti prati primer
 - Od svega, mora *cast* objekta u odgovarajući tip

JDBC API – obrada rezultata

Kursori

- Kursori predstavljaju kontrolnu strukturu pomoću koje je moguće vršiti prolazak kroz skup rezultata (**result set**) nekog upita po principu red-po-red.
 - Umesto da se ceo upit izvrši odjednom, kreira se kursor koji omogućava postupno čitanje rezultata upita.
- Jedan od razloga za ovakvo rukovanje podacima jeste izbegavanje situacije u kojoj je odjednom potrebno obraditi veliku količinu memorije, što može izazvati nedostatak memorije za obradu podataka (**memory overrun**).
- Predstavljaju koncept vrlo sličan konceptu iteratora u različitim programskim jezicima.
 - Kursor pokazuje na red koji je trenutno na redu za obradu.

JDBC API – interfejs *ResultSet*

- Koristi se za rukovanje pozadinskim kursorskim kontrolnim strukturama – kako bi se izvršila obrada skupa rezultata dobijenog izvršavanjem zadatog upita.
- Objekti klase koja implementira interfejs *ResultSet* kreiraju se pozivom *.executeQuery()* naredbe nad objektima iskaza.
- Primer iteriranja kroz rezultat upita - *Example01_Iterating*
 - Neposredno nakon kreiranja objekta, kursor pokazuje na poziciju pre prvog reda (*beforeFirst*).
 - Tip se definiše prilikom kreiranja objekta iskaza, prosleđivanjem odgovarajuće konstante. Tipovi kursora:
 - *TYPE_FORWARD_ONLY* – koriste se samo za kretanje u napred, podrazumevani tip;
 - *TYPE_SCROLL_INSENSITIVE* – *scrollable* kursor koji nije osetljiv na promene u originalnom skupu rezultata;
 - *TYPE_SCROLL_SENSITIVE* – *scrollable* kursor koji je osetljiv na promene u originalnom skupu rezultata.

Example01_Iterating

- Primer *TYPE_FORWARD_ONLY* i *TYPE_SCROLLABLE_** iteriranja kroz rezultujući skup torki
- Prilično je dobro iskomentarisan kod, proći kroz njega

Zadatak za vežbu

- Za svakog šefa ispisati ime, prezime, broj radnika kojima je direktno nadređeni i platu. Takođe, ispod svakog šefa dati prikaz svih radnika (ime, prezime i plata) kojima je direktno nadređeni.

- Primer izlaza programa:

```
Savo Oroz,  2,  40000din
      Pero Peric, 30000din
      Eva  Ras,  40000din
...
```

JDBC API – interfejs *ResultSet*

- Preuzimanje vrednosti atributa:
 - Za preuzimanje vrednosti atributa trenutno obrađivane torke koriste se metode oblika *.getX(int columnIndex)*.
 - *X* – predstavlja tip podatka za koji se postavlja vrednost;
 - *columnIndex* – redni broj kolone rezultujućeg upita; indeksiranje počinje od 1.
 - Često korišćene metode:
 - *getString(...)*,
 - *getInt(...)*,
 - *getFloat(...)*,
 - *getDate(...)*,
 - *getBoolean(...)*...
 - Preuzete vrednosti se dalje mogu dodeliti nativnim java tipovima, objektima korisnički kreiranih klasa...

JDBC API – interfejs *ResultSet*

- Interfejs *ResultSet* može se koristiti i za ažuriranje podataka prilikom prolaska kroz rezultujuči skup podataka.
 - Definiše se prilikom kreiranja objekta iskaza, prosleđivanjem konstante *CONCUR_UPDATABLE*.
 - Može se definisati i da ažuriranje nije dozvoljeno, korišćenjem konstante *CONCUR_READ_ONLY* – podrazumevano ponašanje.
- Primer ažuriranja podataka – *Example02_Updating*
 - Unos:
 - podrazumeva pozicioniranje na specijalni red pod nazivom *InsertRow*;
 - potom se vrši postavljanje vrednosti za kolone nove torke korišćenjem metoda oblika *updateX(int columnIndex, X value)*;
 - kada se završi postavljanje vrednosti, unos se vrši pozivom *insertRow()* metode;
 - **uneta torka NEĆE biti vidljiva u originalnom skupu rezultata!**
 - Izmena
 - podrazumeva pozicioniranje na žejeni red;
 - potom se vrši postavljanje novih vrednosti za kolone torke korišćenjem metoda oblika *updateX(int columnIndex, X value)*;
 - kada se završi postavljanje vrednosti, unos se vrši pozivom *updateRow()* metode;
 - **unete izmene će biti vidljive u originalnom skupu rezultata.**
 - Brisanje
 - podrazumeva pozicioniranje na željeni red;
 - pa potom poziv metode *deleteRow()*;
 - **torka će biti obrisana i iz originalnog skupa torki.**

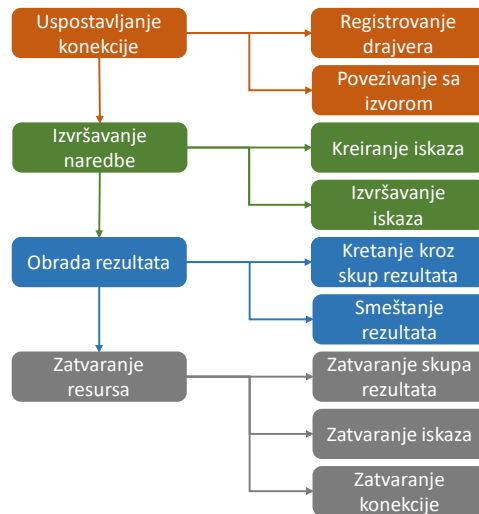
Example02_Updating

- U insertu se određuje spr za novu torku tako što se uzme trenutni max i na njega doda 10

Zadatak za vežbu

- U tabelu radnik dodati novog radnika, a potom ga angažovati na projektu sa najmanjom vrednošću obeležja spr.
 - Za realizaciju unosa koristiti interfejs *ResultSet*.

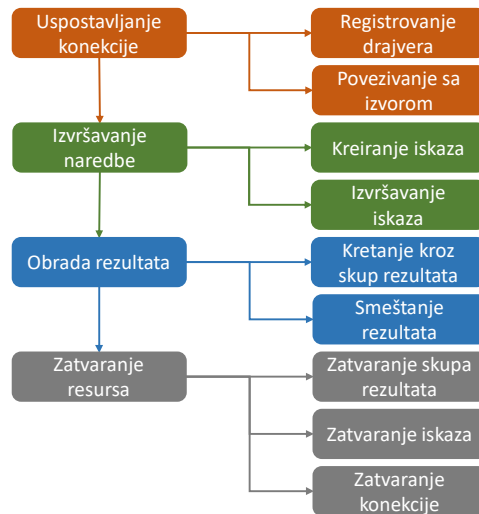
JDBC API – zatvaranje resursa

JDBC API – zatvaranje resursa

- Resursi koji se koriste prilikom rada sa različitim izvorima podataka obavezno se moraju eksplicitno zatvoriti.
 - Da bi se oslobodili zauzeti resursi – kursorska područja, *socket*-i za konekciju itd.
 - Na ovaj način se izbegava „curenje“ memorije (eng. *memory leak*).
- Resursi koji se moraju zatvoriti: *Connection*, *Statement*, *PreparedStatement*, *CallableStatement* i *ResultSet*.
- Zatvaranje resursa ne može se prepustiti *garbage collector*-u!
 - Nije u mogućnosti da zatvori kursorsko područje u okviru SUBP-a.
- Za eksplicitno zatvaranje resursa koristiti:
 - *try-with-resource* iskaz za automatsko zatvaranje resursa, ili
 - eksplicitni poziv *.close()* metode nad resursom,
 - najčešće u sklopu *finally* bloka običnog *try-catch* bloka.

JDBC API – zatvaranje resursa

Napredne opcije

JDBC API – transakcije

- JDBC API pruža mogućnost upravljanja transakcijama korišćenjem objekata konekcije.
- Podrazumevani režim rada je *auto commit*, u kom se svaka izvršena naredba tretira kao zasebna transakcija – nakon svake uspešno izvršene naredbe pozvaće se naredba *commit*.
 - Ovakvo ponašanje može biti problematično u situaciji kada se vrši kompleksnija obrada podataka – integritet podataka može biti doveden u pitanje.
 - Primer - *Example01_AutoCommit*.
- Kako bi se ručno upravljalo transakcijama, neophodno je isključiti *auto commit* režim pozivom metode *setAutoCommit(false)* nad objektom konekcije koji koristimo za kreiranje iskaza.
 - Potom je moguće u odgovarajućem trenutku pozvati *commit* ili *rollback* naredbu, takođe korišćenjem objekta konekcije.
 - Primer - *Example02_ManualCommit*.

Example01_AutoCommit

- Kreiraju se privremene tabela, pri čemu se u radnik2 postavi ograničenje da plata ne sme biti manja od 5000
- Ideja je da se radnicima smanji angažovanje na projektu za 50%, a potom isto toliko i plata
- Međutim, smanjenje brc prodje, ali smanjenje plt puca zbog zadatog ograničenja
 - Posledica automatskog commita – smanjeno angažovanje, a plata ista

Example02_ManualCommit

- Isti primer kao malopre, s tim da sada ručno radimo commit i rollback, pa tako baza ne može ostati u nekonzistentnom stanju

JDBC API – meta-podaci

- U nekim slučajevima može biti neophodno da se pristupi podacima o samoj bazi podataka i o tabelama u njoj – rečniku podataka (*data dictionary*).
- U tu svrhu postoje dve interfejsa:
 - `DatabaseMetaData`,
 - `ResultSetMetaData`.
- Primeri upotrebe:
 - `DatabaseMetaData.getTables()`,
 - `ResultSetMetaData.getColumnName()`,
 - `ResultSetMetaData.getColumnTypeName()`.

Dobre prakse

Connection Pooling

- Svako uspostavljanje veze sa izvorom podataka zahteva zauzimanje resursa za održavanje konekcije, kao i inicijalnu komunikaciju sa izvorom podataka.
- U aplikacijama koje intenzivno koriste usluge izvora podataka, ovo može imati značajan uticaj na performanse, jer se postupak kreiranja stalno iznova ponavlja.
- Zbog toga je uveden *Connection Pooling* koncept, koji predviđa keširanje određenog broja unapred pripremljenih konekcija.
 - Kad god je potrebna konekcija radi komunikacije sa izvorom podataka, preuzmemo je iz unapred pripremljenog „bazena“ konekcija.
 - Kada se završi rad sa konekcijom, ona se vraća u „bazen“ pozivom `.close()` metode.
- Jedna od najkorišćenijih Java implementacija koncepta – *HikariCP*.
 - Primer - *ConnectionUtil_HikariCP* i *Example01_ConnectionPool*.

- U ***ConnectionUtil_HikariCP*** se vrši inicijalizacija CP-a
 - Mora u statičkom bloku
 - Zahteva *HikariCP* i *sl4j* jarove
- Različiti parametri konfiguracije
 - <https://github.com/brettwooldridge/HikariCP> - spisak svih mogućih parametara
- Implementira *Closable* gde se pozivom `close()` metode konekcija vraća u pool
- Primer - ***ConnectionUtil_HikariCP***
 - Ništa novo, sve se koristi kao i do sada

DAO šablon

- *Data Access Object (DAO)* šablon je strukturalni šablon koji omogućava razdvajanje sloja poslovne logike (*bussines layer*) od sloja za perzistenciju podataka (*persistence layer*).
- Ovakvim razdvajanjem slojeva održava se princip jedinstvenog zaduženja svake komponente sistema (*Single Responsibility*)
 - Što je u skladu sa *SOLID* dizajn principima softvera, čiji je cilj da softversko rešenje bude razumljivo, fleksibilno i održivo.
- DAO sloj implementira logiku nad konkretnim entitetima – sadrži metode poput *getX*, *insert*, *update*, *delete*...
 - Za svaki entitet postojaće i zasebna klasa u DAO sloju.
 - Ostatak aplikacije komunicira sa izvorom podataka isključivo preko metoda koje pruža ovaj sloj.

<https://www.oracle.com/technetwork/java/dataaccessobject-138824.html>

Primer korišćenja DAO sloja u jdbc-swing-app projektu

- Izmeniti konekcione parametre u FConnection.java klasi

Kraj prezentacije